

Antti Alanen

# Tähdet kertovat

## Richard Dyer ja teolliset persoonat

Elokuvatähtien kulta-aika kesti neljä vuosikymmentä, 20-luvulta 50-luvulle. Aikana jolloin elokuva oli tärkein joukkoviihteen muoto elokuvatahdilla oli mahtava asema yhteiskunnallisessa tajunassa. Tähtien merkitystä ja vaikutusta on kuitenkin vaikea analysoida, sillä on kyse monimutkaisista fiktiivisistä viesteistä. Viimeaikoihin asti elokuvatahtien tutkimuksen perusteos on ollut Edgar Morinin *Les stars* (ilmestynyt kolmena laitoksena 1957, 1962 ja 1972).<sup>1</sup> 70-luvun alussa alkoi uudentyyppisten tähtikirjojen aalto: julkaistiin useita laajoja tähti-monografiasarjoja (Citadel, Pyramid, Collection Etoiles).<sup>2</sup> Lisäksi USA:n akateemisen elokuvatutkimuksen myötä nousi esiin huomattava feministisen elokuvatutkimuksen aalto (Molly Haskell, Marjorie Rosen, Joan Mellen): naisen image elokuvassa, ja siihen liittyen luonnollisesti koko tähtien mytologia, tuli uuteen valoon.<sup>3</sup>

Viime vuosikymmenellä kertynyt laaja kokoava aineisto on tehnyt mahdolliseksi päästä uusiin synteeseihin filmitähtien tutkimuksessa. Erittäin merkittävänä askeleena tällaiseen uuteen synteesiin on pidettävä brittiläisen tutkijan Richard Dyerin teosta

*Stars* (1979)<sup>4</sup>. Dyerin teoksessa on hedelmällisellä tavalla yhdistetty brittiläisen elokuvatutkimuksen sosiologiaa ja semiologiaa traditioita laajaan konkreettiseen tutkimusaineistoon. Dyer on asettanut tehtäväkseen tutkia kolmea kysymystä: (1) millaisia sosiaalisia faktoja tähdet ovat, (2) mitä merkityksiä ne ilmentävät sekä (3) miten nuo merkitykset saavat ilmauksensa? Näitä kysymyksiä vastaavat kirjan kolme pääjaksoa: *Tähdet sosiaalisena ilmiönä*, *Tähdet imageina* ja *Tähdet merkkeinä*.

Vaikka tarkastelun kohteena ovatkin vain elokuvatahdet - ja niistäkin Dyer on rajannut erittelynsä 15 amerikkalaiseen - on tuloksilla laajempaakin kantavuutta. Elokuvatähdet ovat 50-luvun lopulta alkaen menettäneet hallitsevan asemansa viihteen julkisuudessa, ja nykyään pop-musiikki, televisio ja urheilu tuottavat keskuudestaan usein paljon merkittävämpiä tähtiä. Näiden tähtien - ja yleensä koko tähtisyndrooman - erittelyssä Dyerin teorian ja analyysit ovat sovellutuskelpoisia.

Dyer ei hyväksy sellaisenaan Daniel J. Boorstinin näkemystä tähdistä pelkinä pseudoilmiöinä

eikä Herbert Marcusen ajatusta että tähdet ovat vain yksiulotteisen yhteiskunnan affirmaatiota. "Tähti-imagejen tarkastelu paljastaa kompleksisuutta, ristiriitaisuuksia ja erilaisuuksia." Dyerin tarkastelussa keskeinen käsite on *strukturoidu polysemia*, tähti-imageihin sisältyvä jäsentynyt monimerkityksisyys.

Tähdillä on kiistaton ideologinen vaikutus: tiettyjen kulttuuriarvojen vahvistaminen, tietynlaisen ihmiskuvan legitimointi, tiettyjen elämäntapojen esittäminen hyväksyttävänä normina. Mutta elokuvien tekstejä eritellenällä niistä voidaan lukea ristiriitaisia sanomia. Tähti-image voi subvertoitua, kääntyä itseään vastaan. Koko tähtisyndrooma on ollut olemukseltaan porvarillisen individualiteetin ilmentämistä; tuohon ihmiskuvaan liittyviä arvoja ovat olleet vapaus, luovuus, kauneus, optimismi ja yritteliäisyys. Mutta 50-luvulta asti tuo illuusio, mytologia ja unelma on alkanut säröillä. 60-luvulla tulivat keskeisiksi antisankarit (Clint Eastwood) ja mahdollisiksi tulivat myös radikaalit tähdet (Jane Fonda). Uusien perspektiivien valossa on tullut mahdolliseksi nähdä koko tähtisyndroomassa ennen tiedostamattomaksi jääneitä piirteitä, depersonalisaation ja subversiivisyyden kehityslinjat jotka ovat olleet mukana alusta alkaen.

## 1 TÄHTI TAVARANA

Tähti on konstruoitu image, henkilön representaatio, teollisesti valmistettu tuote. Tähti-imagen tarkasteleminen teollisena tuotteena ei ole vertauskuva vaan kirjaimellista todellisuutta. Tähti-

järjestelmän synty on mahdollista vain suurkapitalismin teollisessa koneistossa, ja jokaisen yksittäisen tähden syntyyn sisältyy useita standardoituja valmistusvaiheita: kykyjenmetsästäjien organisaatio, näyttelijätoimistot, studioiden kosmetiikka-, hiusmuotoilu-, kauneuskirurgia- yms. käsittelyt, lukemattomat keinot valaistus- ja kuvaustekniikasta alkaen glamour-imagen luomiseksi, studion PR-osaston työ tähden persoonan luomiseksi: juorujen keksiminen, pin up -kuvien levittäminen ja haastattelujen järjestäminen tiedotusvälineille. Jokainen tähti on aluksi anonyymi, standardoitu *anybody* josta vähitellen kehittyi *somebody*: hänelle konstruoidaan oma, muista erottuva image. Tähtien syntymän selvin merkki on se, että elokuvat joissa hän esiintyy valitaan hänen imagensa mukaisesti. Avainsana on *star vehicles*, "tähtielokuvat". Tähtien imagesta on tullut omaperäinen, toistamisen arvoinen standardi, ja star-vehiclet ovat välineitä joissa "Garbo esittää Garboa" tai "Clint Eastwood Clint Eastwoodia".

Tähti ei ole yhtä kuin henkilö jonka nimeä hän kantaa. Tähti on fiktiivinen, keinotekoinen konstruktio, teollisesti luotu kaksoispersoonana. Tähtien persoonallisuus ei ole sitä kantavan ihmisen persoonallisuus eikä alkuperältään tämän ihmisen yksilöllistä itseilmausta, vaan kollektiivisen, teollisen työn tulosta. Tähti-image voi jopa olla syvästi vieras ihmiselle joka sitä kantaa. Mutta tähti-image voi myös muuttua teollisesta valmistuksesta ominakeiseksi kieleksi: Béla Balász ylisti Greta Garboa aikamme suurimmaksi lyyriseksi runoilijaksi.



Teollisuuden ilmiönä tähti on monimutkainen: aluksi tähti on kokoelma raaka-ainetta ja työvoimaa; kerran muodostuttuaan se on muuttunut pääomaksi, mitä osoittaa se, että pankit antavat mielellään lainoja elokuville joissa on kuuluisia tähtiä. Tähti-image on pääomaa studiolla jonka kanssa tähti on tehnyt sopimuksen. Tähti itse ei ole kuitenkaan pääoman omistaja: tähti-image on jotakin mikä on vain kiinnittynyt häneen mutta mitä hän ei pysty käyttämään riippumattomasti. Tähti-image on hänen potentiaalinsa joka on olemassa vain suuren studion koneiston osana ja josta hän ei niin ollen voi irtautua. Siksi tähti on supertyöläinen joka joutuu myymään elokuvateollisuudelle ei vain ruumiinsa vaan myös minänsä. Hän joutuu omaksuma tähti-imagen pysyväksi kaksoispersoonakseen. Tähtien rooli vaatii häntä paljastamaan menneisyytensä ja yksityiselämänsä julkisuudelle, ja siksi hänen intiimi elämänsäkin on alistettu tavara-tuotannolle. Tätä prosessia vain vahvistaa se, että hän saattaa paljastaa "vihdoinkin: koko totuuden" asioista joista studion PR-osasto on aiemmin julkistanut tähden alkuperäiseen imageen paremmin sopivia versioita.

Tähtisyndrooma on siis studion kannalta pääoman, tähden itsensä kannalta työn ja yleisön kannalta käyttöarvon kysymys. Tähtitavaran käyttöarvoja ovat merkitykset ja vaikutukset jotka vastaavat yleisön tarpeita. Tähtiä voidaan myydä keinotekoisesti luotujen tarpeiden avulla, mutta epäilemättä kaikki pitkäaikaista suosiota nauttineet tähdet ovat koskettaneet todellisia tarpeita.

## 2 TAHTI-IMAGE KULTTUURITUOTTEENA

Tähteys, *stardom*, itsessään on image: utopia olympolaisesta elämäntyylisestä, nykyajan puolijumalista jotka toteuttavat spekaakkelimaaisessa mitassa unelmia joista tavalliset ihmiset voivat vain haaveilla. Tähtielämän kuva on spekaakkelin ja arkipäivän synteesi. Se on amerikkalaisen unelman kokoava yhteenvedo, jossa kulutuksen, menestyksen ja tavallisuuden aiheet punoutuvat yhteen.

Kulutuksen myytti on tähteyden ydinsisältöä. Ylelliset asunnot, *haute couture*, *high society*, urheilu, seikkailut, tanssi ja harrasteet ovat tähtien myyttisen elämän kiinnekohtia. Thorstein Veblen teki huomionsa kerskakulutuksesta (*conspicuous consumption*) kuin tähtien elämää ajatellen. Tähdet ovat kulutusidoleja ja -malleja, jotka toimivat esikuva-na kosmetiikassa, vaatetuksessa ja laajemmin ottaen koko kulutusideologian omaksumisessa.

Menestyksen myytti, ehkä perustavanlaatuisin amerikkalaisen kapitalismin myyteistä, saa tähtisyndroomassa kaksinkertaisen ilmauksen. Ensinnäkin tähdet itse ovat eläviä todistuskappaleita siitä: "jäätelökioskista Hollywoodin" on yhtä merkittävä legenda kuin "hirsimökistä Valkoiseen taloon" tai "juoksupojasta johtajaksi". Toiseksi elokuvien juonisisältöjen merkittävimpiä teemoja on menestyksen, rikastumisen, sosiaalisen nousun teema.

Rakkauden myytti kytkeytyy läheisesti kulutuksen ja menestyksen myytteihin. Tähtien elämästä annettu kuva luo vaikutelman maailmasta josta aineelliset huolet ovat haihtuneet ja jossa ihmiset voivat omistautua fantastisille

rakkausseikkailuille. Ylelliset palatsit, eksoottiset matkat ja kosmopoliittiset miljööt ylevöittäivät tähtien rakkauselämästä annettua kuvaa. Edgar Morin piti rakkauden myyttiä tähteyden keskeisimpänä sanomana. Richard Dyerin käsitys 25 vuotta myöhemmästä perspektiivistä on toinen: rakkauden mytologia on menettänyt hallitsevan asemansa. *Seksi* on nykyisin keskeisempi teema kuin rakkaus, ja rakkauden ongelmallisuus on tavallisempi aihe kuin sen onnellisuus.

Tämä rakkauden myytin degradaatio on osa yleistä tähtien profanisaatiota. Edgar Morin totesi, että 20-luvun jumalallisista tähdistä (Garbo, Valentino) kehitys on kulkenut kohti yhä maallisempia ja tavallisempia tähtiä. Ideaalisten tähtien tilalle tulivat tyypilliset, arkipäiväiset tähdet. Alexander Walker on puhunut "illuusion katoamisesta", ja tähän ilmiöön pätee myös Herbert Marcusen analyysi yksiulotteistumisesta: alkuperäiset jumalaiset tähdet olivat epätodellisuudessaan yhteiskunnan negaatio, mutta nykyaikaiset, arkipäiväiset tähdet vain vahvistavat vallitsevaa todellisuutta.

Jumalaiset tähdet tarjoavat eskapismien mahdollisuuden, arkipäiväiset tähdet vahvistavat status quota. Tähtijärjestelmä tarjoaa yleisölle valikoiman sosiaalisesti hyväksytyjä samaistumismalleja samoin kuin malleja torjuttavasta (roistot, snobit) ja naurettavasta (koomikot) käyttäytymisestä. Esimerkki sosiaalisesti hyväksyttävästä samaistumismallista on "*Good Joe*": ystävällinen, tavallinen, demokraattinen, halveksii snobeja, suorapuheinen. Tyypillinen esimerkki Good Joes-

ta on John Waynen osasuoritus elokuvassa *Iwo Jima*.

Tähtijärjestelmä on kuitenkin tarjonnut yksinkertaisten hyväksymis- ja torjumismallien lisäksi myös vaihtoehtoisia ja subversivisiä tyyppejä. Vaihtoehtoisia tyyppejä ovat kapinalliset sankarit (Marlon Brando, James Dean) ja riippumattomat naiset (Bette Davis, Marlene Dietrich). Näiden tähtien imageen sisältyy elementtejä jotka ovat ristiriidassa elokuvien vallitsevan ideologian ja mytologian kanssa. Nämä jännitteet pyritään usein elokuvan juonen tasolla - happy end - lopuksi häivyttämään, mutta usein tähden läsnäolon kokonaisimpakti (esim. kapinallisuus) on juonen kirjainta voimakkaampi.

Kehitys on 60-luvulta asti muuttanut monia tähti-ilmiön perinteitä. Onnellinen loppu ei ole pakollinen, unelman käänköpuolta tarkastellaan yhtä paljon kuin sen julkisivuakin. "Unelma on hapantunut ja haalistunut", toteaa Dyer. James Deanin, Marilyn Monroen ja Sharon Taten kuolemat ovat kukin merkinneet uusia askeleita unelmien hapantumisessa. Yksinäisyys, onnettomuus, neuroosit, alkoholismi, unilääkkeet, huumausaineet, dekadenssi, perverisit, makaaberit ja morbidit puolet kuuluvat nykyiseen tähteyden imageen yhtä olennaisesti kuin toivefantasiatkin. Toiveunelma ja kauhukuvitelma ovat nykyään tähteyden kaksi puolta.

### 3 TAHTI-IMAGE JA HENKILÖHAHMOT

Tähti-imagen merkit ja elokuvakertomuksen henkilöhaamojen merkit eivät aina vastaa täydellisesti toisiaan, vaikka tähdelle yritetään tavallisesti löytää mah-

---

## TYYPPIHAHMO

tyypillinen  
vähän ominaisuuksia  
välittömästi tunnistettavissa  
persoonallisuus ennalta annettu  
kehitystä ei tapahdu  
tavallisesti toissijainen hahmo  
ilmentää yhteiskuntaa

## ROMAANIMAINEN HAHMO

ainutlaatuinen  
runsaasti ominaisuuksia  
luonne paljastuu asteittain  
persoonallisuus selviää vähitellen  
kehitystä tapahtuu  
tavallisesti keskeinen hahmo  
ilmentää yksilöä

---

dollisimman sopiva *star vehicle*. Tähtien ja tyyppihahmon suhdetta voidaan tarkastella seuraavin tavoin:

1. *Ylittäminen* (transsendenssi). Suuri tähti saattaa ylittää juonen henkilöhahmon rajat täysin suvereenisti. Esim. Greta Garbo liikkuu elokuvissaan kaukana lattean juonen tuolla puolen.

2. *Maksimointi*. Tähti saattaa osasuorituksessaan viedä jonkin konvention täydelliseen puhtauteensa. Esim. John Wayne on "lännen mies *par excellence*". Tällainen tähti luo tyyppihahmolle mallin jota muut eivät voi jättää huomiotta: tähti inkarnoi tyyppihahmon ja muuttaa sen kaltaiseksi.

3. *Inflektio* (taivuttaminen, tartuttaminen). Jokin tyyppihahmo saattaa olla niin voimakas että se muuttaa tähden kaltaiseksi. Esim. Draculan esittäjät Max von Schreckistä Christopher Leehen ja Klaus Kinskiin eivät ole voineet välttyä monilta yhteisiltä idiosynkrasioilta.

4. *Subversio*. Tähti saattaa tuoda tyyppihahmoon sellaisia elementtejä omasta imagestaan että hahmo saa uusia merkityksiä. Esim.

Marilyn Monroe vei ns. "*dumb blonde*" -stereotyypin alku-uralaan ensin täydellisyyteen (maksimointi), mutta alkoi sitten tehdä parodisia, itserefleksiivisiä ja traagisia versioita siitä.

Henkilöhahmojen esittäminen joukkoviitteeksi tuotetussa elokuvassa perustuu tavallisesti *stereotyyppeihin* erotukseksi *romaanimaisen* henkilöhahmon käsitteestä. Tyyppihahmon ja roomaanimaisen henkilöhahmon eroja kuvaa yllä oleva erittely:

Elokuvien henkilöhahmot ovat tavallisesti lähellä tyyppihahmoja, mutta niiden tyypillisuus vaihtelee asteikolla joka lähenee roomaanimaista hahmoa. Richard Dyerin teoksen kiinnostavimpia teesejä on että tähtielokuvia, *star vehiclejä*, tarkasteltaessa tähden hahmon voidaan nähdä filmien kokonaisuuden jatkumossa muuttuvan tyyppihahmosta kohti roomaanimaista hahmoa. Tähti on *auteur*, tekijä, jonka filmeissä voidaan nähdä kehityslinjoja jotka paljastavat niistä kiinnostavia аспектеjä jotka filmeistä erillään tarkasteltuina eivät selviäisi. Richard Dyer on itse soveltanut tätä oivallustaan teok-

sensa laajassa ekskursiossa Jane Fondan tähti-imagien muodonmuutoksiin.

Dyer esittelee laajan valikoiman näkökulmia tähtinäyttelemisen tarkasteluun: Lukácsin (oikeastaan Hegelin) näkemys "maailmanhistoriallisista yksilöistä" jotka samaistumisellaan yhteiskunnallisiin voimiin kohoavat arkipäiväisyyden yläpuolelle; Brechtin vieraannuttamiseksi jonka tietyt yhtymäkohdat starinäyttelemiseen mm. Jean-Luc Godard on oivaltanut; teatterinäyttelemisen teorian klassiset vastakkainasettelut diderotilais-coquelinelaisesta *ulkoisesta* valmistautumisesta stanslavskilaiseen *sisäiseen* eläytymiseen. Elokuvanäyttelemisen on saanut vaikutteita eri teatterinäyttelemisen perinteistä, mutta kyseessä on laadullisesti erilainen ilmiö.

#### 4 ELOKUVAN ERITTELY TÄHTI-IMAGEN AVULLA

Tavoitteena on viime kädessä elokuvan purkaminen merkeiksi jotta filmiä voisi lukea tekstinä tai pikemminkin erilaisten tekstien yhteisvaikutuksena. Tähti-imagien merkit ovat elokuvan lukemisessa toisinaan niin tärkeitä että ilman niiden tulkintaa ei teoksesta saa juuri mitään irti. Näin on laita esim. useiden Greta Garbon ja Marilyn Monroen elokuvien.

Tähti-imagien merkkikieltä luetaan on kiinnitettävä huomiota sellaisiin asioihin kuin fysiologia, ikonografia ja idiosynkrasiat (esim. Humphrey Bogartin nykivä suu). Filmin kuva-analyysissa on tällöin *lähikuvan* merkitys ratkaiseva. Béla Balász piti lähikuvaa kasvoista elokuvan merkittävimpänä keksintönä: se mahdollis-

taa sellaisten sielunliikkeiden tarkkailun mikä ei millään muulla keinolla ole mahdollista. Emme ymmärrä Greta Garbon elokuvista mitään ellemmme osaa lukea noita suuria, hehkuvia lähikuvia hänen kasvoistaan. Tähtien fysiologian, ikonografian ja esiintymisen merkeistä Dyer ei esitä sellaista kokoaavaa yhteenvedoa jota voisi tässä lyhyesti referoida. Sen sijaan hän esittelee joukon lähestymistapoja ja konkreettisia esimerkkejä siitä miten tähden imagea ja esiintymistä voidaan semiologisesti tutkia. Erityisen kiinnostavia ekskursioita ovat Bette Davisin esiintymisen tarkastelu elokuvassa *Nainen ei armoa antanut* (*The Little Foxes*) sekä John Fordin *Apassilinnakkeen* kahden tähden, John Waynen ja Henry Fondan, vertailu. Dyer osoittaa, millaisilla merkeillä Wayne luo kuvan demokraattisesta johtajasta vastakohdaksi Fondan autoritaariselle johtajuudelle.

Tässäkin tarkastelussaan Dyer palaa kysymykseen tähti-imagien ja elokuvan henkilöhaamon yhteensovittamisesta. Hän tarkastelee esimerkkejä "valikoivasta sovitamisesta", "täydellisestä sovitamisesta" ja "problemaattisesta sovitamisesta". Esimerkkinä problemaattisesta sovitamisesta on Marilyn Monroen osasuoritus elokuvassa *Herrat pitävät vaaleaverisistä*. Aikuperäisessä romaanissa ja edellisissä elokuvi- ja musikaaliversioissa Lorelei Leen esittämiselle oli kiteytynyt selvä traditio - kyyninen, pureva-suinen *gold-digger*. Marilyn Monroe muutti esiintymisellään Loreleihin viattomaksi, hämmästyneeksi fantasiaahmoksi, ylittäen sekä hahmon aikaisemman esittämistradition että ohjaajansa Howard

Hawksin tavoitteet: Hawksilla vastaavat hahmot esitetään aina muulloin epäsympaattisessa valossa. Kun alkuperäisessä tarinassa on kyse vain seksistä kauppatavarana, Marilyn toi esiintymisellään filmiin uuden teeman: narsistisen ihastuneisuuden omasta viehätysvoimastaan.

## 5 ASTROLOGIASTA ASTRONOMIAAN

Suurin osa 70-luvulla ilmestyneistä tähtimonografioista on ollut pinnallisia elämäkerran ja juoniselostusten yhdistelmiä. Tällaiset teokset ovat toki välttämättömiä tarjotessaan materiaalia syvemmälle mentäessä. Richard Dyer tarjoaa *Stars*-teoksessaan lavean arsenaalin teorioita, problematisointeja ja käsitteellisyyksiä joilla tähtien tutkimusta voidaan viedä pidemmälle. Samalla tällainen tutkimus muuttaa väistämättä kokonaiskuvaamme elokuvan ja yleensä joukkotiedotuksen historiasta. Analysoitavaksemme ja ymmärrettäväksemme nousee viestejä ja merkityksiä jotka ovat tähän asti olleet vajonneina syväle kollektiiviseen alitajuntaan.

Dyerin urauurtava teos ei ole vailla rajoituksiaan. Hän on parhaimmillaan tarkastellessaan elokuvien proosallisia Aspekteja, heikoimmillaan yrittäessään tavoittaa niiden poettisia dimensioita. Dyer kritisoi teoreetikkoja jotka korostavat elokuvan ja unen analogiaa, mutta hänen kriittikkinsä jää avuttomaksi. Niinpä Edgar Morinin, Siegfried Kracauerin<sup>5</sup> sekä Woolfensteinin ja Leitesin<sup>6</sup> traditio, elokuvan psykologinen, mytologinen ja runollinen tulkinta, ei saa Dyeristä haastajaa ja ylittäjää vaan merkittävän täydentäjän.

Dyerin kirja on akateeminen,

se on sekä teoreettisesti että empiirisesti huolellista työtä. Lisäksi se täyttää erinomaisesti tavoitteensa oppikirjana. Brittiläinen akateeminen elokuvatutkimus, joka esim. *Screen*-lehdessä on näyttänyt toisinaan uhkaavan esoteeriselta, kokoaa nyt hedel- listä satoaan.

<sup>1</sup>MORIN, Edgar. *Les stars*. Troisième édition. Paris, Editions du Seuil, 1972. - Morin on lisännyt teokseensa sen ensimmäisen laitoksen ilmestyttyä luvun "Tähtien iltahämmäry ja ylösnousemus" sekä uuden esipuheen. Teoreettisena taustana voidaan mainita Durkheimin ja Georges Friedmanin vaikutus; "elokuvan antropologian" hän on esittänyt teoksessaan MORIN, Edgar. *Le Cinéma ou l'Homme imaginaire*. Paris, Editions de Minuit, 1956. Morinin päätuotanto on empiiristä sosiologiaa mm. community-tutkimusen alalla. - Suomeksi on julkaistu katkelma Morinin tähtikirjasta: MORIN, Edgar. Tähti ja me. Teoksessa von BAGH, Peter (toim.). *Uuteen elokuvaan*. Porvoo/Helsinki, Werner Söderström Osakeyhtiö, 1969, s. 212-223.

<sup>2</sup>Näiden usein hyvin laajojen ja pinnallisten kirjasarjojen keskeinen anti on se, että niissä on kattava materiaali tähdistä kronologisessa järjestyksessä. Korkealaatuisten näistä sarjoista on ranskalainen Collection Etoiles.

<sup>3</sup>HASKELL, Molly. *From Revenge to Rape. The Treatment of Women in the Movies*. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1974. - ROSEN, Marjorie. *Popcorn Venus. Women, Movies and the American Dream*. New York, Coward, McCann & Geoghegan, 1973. - MELLEEN, Joan. *Big Bad Wolves. Masculinity in the American Film*. New York, Pantheon Books, 1977.

<sup>4</sup>DYER, Richard. *Stars*. London, British Film Institute, 1979. - Dyerin muita julkaisuja ovat seuraavat: DYER, Richard. *Teachers Study Guide 1: The Stars*. London, BFI, 1979. DYER, Richard. *The Dumb Blonde Stereotype*. London, BFI, 1979. DYER, Richard. *Star Dossier One: Marilyn Monroe*. London, BFI, 1980. Hän on myös kirjoittanut teoksen *Light Entertainment* BFI:n Television Monographs -sarjaan sekä toimittanut teoksen *Gays and Film* BFI:lle. Dyerin gay-orientaatio tulee ilmi myös hänen tähtitutkimuksistaan. Kuten aikaisemmin feministien esimerkki osoittaa, seksuaalinen ongelmallisuus saattaa toimia tärkeänä herkistäjänä sellaisella aralla ja vaikealla alueella kuin tähtien tutkimus on.

<sup>5</sup>Ks. esim. KRACAUER, Siegfried. *From Caligari to Hitler*. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1947.

<sup>6</sup>WOOLFENSTEIN, Martha & LEITES, Nathan. *Movies. A Psychological Study*. New York, Athenaeum, 1977 (1950).